

Dusa Ágnes Réka

Gyermeknevelési értékek

A tanulmány célja annak megvizsgálása, milyen szülői elvárások, elképzelések rajzolódnak ki a negyedik osztályos gyermekek szüleinek gyermeknevelési értékrendje alapján. A nevelési értékek vizsgálata az érték kutatások szélesebb spektrumába illeszkedik, ezért először röviden áttekintjük az értékek fogalmát. Később rátérünk az értékátadás folyamatára és a szűkebb értelemben vett nevelési értékekre, néhány fontosabb gyermeknevelési értékvizsgálat eredményére, melyek az empirikus vizsgálat alapját is képezik.

Értékek és nevelés

Az értékek vizsgálatán keresztül nagyon sokat megtudhatunk egy tágabb közösség, a nemzet vagy egy szűkebb csoport, társadalmi réteg kultúrájáról. Az értékek átörökítésének vizsgálata pedig azért érdekes, mert e mechanizmus sikeresége a vizsgált makro- és mikroszintű csoportok fennmaradásának, formálódásának szempontjából sorsdöntő lehet. Mivel az értékek az adott társadalom kultúrájának részei, különböző értékstruktúrák, értékhierarchiák alakulhatnak ki. Az egyik legismertebb érték kutató, Ronald Inglehart a kultúra és a gazdasági berendezkedés alapján készítette el a világ értéktérképét. Elméletében elkülönítette a materiális és posztmateriális (későbbi munkáiban megélhetés és önkitaljesítés) értékeket. Foglalkozott az országok értékeinek elmozdulásával is, így például kifejezetten a tradicionális értékek változásával (Inglehart és Baker 2000) vagy a posztmodern értékekkel (Inglehart 2000). Munkáiban hangsúlyozza egy-egy ország kulturális tapasztalatainak hatását, ami miatt ugyanaz a társadalmi változás (pl. a modernizáció) különböző történelmi tapasztalattal rendelkező országokban másféle érték hierarchiákat hozhat létre.

Más kutatók igyekeztek többszempon t u vizsgálódásra, s a társadalmi viszonyok különbözősége alapján alakítottak ki érték struktúrákat. Erre példa a szervezetszociológiai megközelítésű Geert Hofstede munkássága (pl. Hofstede 1983) és a hofstedei nézőpontot továbbgondoló Javidan és munkatársai írásai (pl. Javidan et al. 2006). Ők olyan szempontokat vettek figyelembe országokat

összehasonlító tanulmányaikban, mint a hatalomhoz fűződő viszony, a bizonytalanság kezelése, a jövőorientáltság, a maszkulinitás vagy az individualizáció mértéke. Tanulmányunkban ezúttal az érték struktúra egy speciális szeletére, a nevelési értékekre összpontosítunk.

Bár az érték fogalmának a társadalomtudományokban nincs egységes definíciója, közös vonásként mégis azt lehet kiemelni, hogy az érték valamilyen elérendő, kívánt állapotra vonatkozó motiváció kognitív reprezentációja, másrészt a jelenlegi helyzet objektív értékelése (Keller 2010). Akár a jelenre, akár a jövőre vonatkozzanak is az értékek, Keller összefoglalója szerint alapvetően két jelenségre, mégpedig a szükségletekre és a belőlük fakadó hiányokra vezethetők vissza. Keller Abraham Maslow szükséglet hierarchia elméletének egy későbbi felismeréséből indul ki, mely szerint a szükségletek sohasem elégíthetők ki tökéletesen, így a szükséglet hiányként jelenik meg. Ebből egyrészt az következik, hogy ez a hiány fontos motiváló tényező lesz, másrészt pedig az, hogy Maslow megállapítása szerint az az értékes, amiből hiány van (Keller 2010). Utóbbival cseng össze Inglehart korábban említett elmélete is, aki szerint egy társadalomban, ha a lét fenntartás, azaz az általános jólét elér egy magasabb szintet, akkor megjelenik az igény az individualista és posztmaterialista értékekre – bár eltérő történelmi tapasztalattal rendelkező országok esetében ennek az elmozdulásnak a mértéke különböző lehet. Az elmozdulás iránya sem állandó: a posztkommunista országok esetében visszaesés figyelhető meg

a posztmaterális értékeket tekintve, és pont a materiális értékek erősödtek meg (Inglehart és Baker 2000). A hiány általi motiváció vezet el Milton Rokeach és Shalom Schwartz munkásságához. Rokeach az értékek két fajtáját különböztette meg, az instrumentális, azaz eszközértékeket és a terminális, azaz a végállapotra vonatkozó, ún. célértékeket, utóbbiak értelmezhetők a hiány leküzdésére irányuló motivációként is. Schwartz is a szükségletekből indult ki, s elkülönített biológiai, társas és jóléti szükségleteket. Ezek alapján 10 értéket különböztetett meg, melyeket két tengelyen (nyitottság a változásra, szemben a konzerválással és önmegvalósítás, szemben az altruizmussal¹) helyezett el.

Az értékek időbeli kettőssége (a jövőre és jelenre vonatkozó elvárások különbsége) a gyermeknevelési értékekkel kapcsolatban is felmerül. A gyermeknevelési értékek esetében viszonylag egységesen azt a megközelítést alkalmazzák a kutatók, miszerint a gyermeknevelési értékek azok a jellemzők, amelyeket a felnőtt a legfontosabbnak vagy

legkívánatosabbnak tart a gyermekkel kapcsolatban (Berker és Sieben 2020). A gyermeknevelési értékek vizsgálata – és itt jön elő újra az időbeliség kérdése – egyes megközelítések szerint azért érdekes, mert általuk a szülők vonatkozó elvárásait érhetjük tetten, hiszen olyanná szeretnék nevelni a gyermeküket, ami a várakozásaiknak megfelelően a jövőben garantálja a gyermek boldogságát és sikerességét (Szabados 1996). Ezzel szemben más megközelítések azt hangsúlyozzák, hogy a gyermeknevelési értékekkel kapcsolatban is megfigyelhető a „kulturális késés” (*culture lag*) jelensége, miszerint a társadalom gyorsabban változik, mint az ember, és így a szülők értékorientációja sem mindig illeszkedik az új társadalmi normákhoz. A szülők nem a jövőben hasznos tulajdonságokkal spekulálnak, hanem a jelenbeli túlélést segítő jellemzőket igyekeznek átadni a gyermekeiknek, azokból is azokat, amelyek az ő múltbeli tapasztalataik szerint hasznosak (Alwin 2001).

Magyarországi értékrend a rendszerváltást követően

Az 1980-as évek elejétől Magyarország is részt vett a European Value Study (EVS) nevű nemzetközi értékvizsgálatokban. A rendszerváltást követő évek felméréseivel összehasonlítva látható, hogy az individualizáció megerősödött, a piaczgazdaság az értékválasztásokra is hatással volt (ez olyan értékek erősödésén látszik, mint az anyagi jólét). A legfontosabb azonban minden vizsgált évben a biztonság értékköre volt (a béke, a család biztonsága, a haza biztonsága értékek miatt). A rendszerváltást követően kicsit fellendült a vallásos és értelmiségi értékek megbecsültsége, ám előbbi nagyon kis mértékben, ami a társadalom szekularizáltságára utal, utóbbi esetében pedig a bölcsesség értéke szorult hátra olyan „gyakorlatias” tulajdonságokkal szemben, mint a logikus gondolkodás vagy az értelmesség. Érdekes magyar sajátosság, hogy az anyagi-felhalmozó értékekhez nem kapcsolódnak örömértékek, ami a magya-

rokra jellemző puritán-felhalmozó attitűdöt sejtet (Beluszky 2000). 2002 és 2010 között is kimutatható, hogy a (lét)biztonság szerepe továbbra is a legfontosabb. A hagyomány értéke is erősödött valamelyest, ám a hedonizmus is, tehát a puritán-felhalmozó, a vagyonosodást mint öncélt kítűző hozzáállás valamelyest csökkent. A konformista elvárásokkal szemben az individuális és piacorientált értékek tovább erősödtek (Kapitány és Kapitány 2012). Iskolázottsági különbségek is kimutathatók: a diplomások magasabbra értékelték olyan értékeket, mint a szabadság, az alkotó szellem, az önmegvalósítás vagy a teljesítmény, míg alacsonyabbra értékelték az udvariasságot, a normakövetést, a hedonizmust (Horváth és Kmetty 2008). Az is egyértelműen látható, hogy a materiális értékek térnyerése és a szekularizáció ellenére is erős mikroközösségi beágyazódás jellemző a magyar társadalomra (Bocsi et al. 2017).

¹A magyar szakirodalomban Váriné Szilágyi Ibolya fordításában az „én-átalakulás” megfogalmazás terjedt el, mi a Keller-féle fordítást használjuk.

A gyermeknevelési értékek vizsgálata Magyarországon

Az MTA Értékszociológiai Műhely által végzett, az 1980-as években elkezdett értékvizsgálat-sorozat plasztikusan tudta megjeleníteni a Szovjetunió összeomlását követő társadalmi-gazdasági változások értékdimenzióit hazánkban. A gyermeknevelési értékek változásait Szabados (1996) kutatta, eredményei szerint 1982 és 1996 között a magyar társadalom a gyermeknevelési elvek tekintetében a modern értékek felé lépett, főleg a magasabb iskolai végzettségűek körében. Csökkent a konform viselkedésre vonatkozó értékek előnyben részesítése (pl. jó magaviselet, engedelmisség), ugyanakkor nőtt a mások tisztelete, a felelősségérzet és a fantázia szerepe. A két év vizsgálatait összehasonlítva azt állapította meg, hogy az iskolai végzettségben megmutatkozó érték-különbségek alapvetően nem változtak. Az alacsony iskolai végzettségűek olyan közösségi értékeket részesítettek előnyben, mint az engedelmisség, jó magaviselet, vallásos hitre nevelés, türelem, udvariasság és munkaszeretet. A modern értékeket favorizáló magasabb iskolai végzettségűek pedig a fantáziát, a felelősségérzetet, az önállóságot, az önfegyelmet, a határozottságot, az önzetlenséget és végül mások tiszteletét értékelték nagyobb arányban mindkét évben. A vezetőkészségre nevelés szintén *„egyértelműen a magas iskolai végzettségűek gyermeknevelési elve lett”* (Szabados 1996, 64). Tehát míg összességében a modernizáció hatással volt a nevelési értékekre, a társadalmi csoportok közötti különbségek megmaradtak.

Tóth Olga 2001-es elemzésében sokban támaszkodik Szabados Tímea vizsgálatára, bár annyiban speciálisabb, hogy gyermekeket is megkérdeztek a nevelési értékekről. A felnőttek válaszai szerint továbbra is nagyon fontos tulajdonság az őszinteség és a felelősség, sőt ez utóbbi súlya még növekedett is. A felmérés újdonsága a magas műveltség megjelenése volt, amit viszont alulértékeltek a válaszadók, a magasan iskolázottak között is csak az értelmiségi foglalkozást űzők értékelték kicsit magasabbra a műveltség fontosságát. A gyerekek értékssorrendjének első két helyezettje a talpraesettség és a jószívűség lett, harmadikként jelenik meg az őszinteség (Tóth 2001).

Az European Social Survey (ESS) 2006-os magyarországi adatait vizsgálva Takács Judit szintén azt

erősítette meg, hogy a gyermeknevelési értékssorrendben továbbra is az őszinteség, a felelősségérzet, az önállóság, a mások tisztelete és az udvariasság dominál. Összességében az olyan hagyományos nevelési elvek, mint az 1982-ben második legfontosabb jó magaviselet vagy a negyedik legfontosabb udvariasság (Szabados 1996) a 2000-es évek közepére vesztek jelentőségükből. Takács erősen szignifikáns eltéréseket talált a szülők végzettsége szerint. Szabados 1996-os eredményeihez hasonlóan azt a tendenciát olvasta ki az adatokból, hogy a konformitással összekapcsolható értékek (udvariasság, jó magaviselet, takarékoság és engedelmisség) fontossága az iskolázottság növekedésével csökken, míg olyan modern értékeké, mint a felelősségérzet, az önállóság, az önfegyelem, a határozottság és a képzelőerő növekszik (Takács 2008). A két évvel későbbi ESS felmérés adatai alapján konszenzusos módon a válaszadók az őszinteséget, a felelősségérzetet, az önállóságot és a mások tiszteletét tartották a legfontosabbnak 2008-ban. Iskolázottságbeli különbségek ekkor is kitapinthatók voltak. Az alacsonyabb iskolázottságúak közül többen tartották fontosnak az engedelmisségre nevelést és a takarékoságot (Csurgós és Kristóf 2012). A szintén 2008-as EVS adatai alapján pedig azt is láthatjuk, hogy a magyarországi gyermeknevelési értékek sorrendje (jó modor, felelősségérzet, mások tisztelete, szorgalom, önállóság) nagyjából megegyezik a többi európai országéval (Török 2011).

A gyermeknevelési értékek vizsgálatának külön szeletét adják a pedagógusvizsgálatok. Mivel tanulmányunkban ezúttal a KINCS „Értékteremtő gyermeknevelés” kutatás pedagógus-adatbázisát is elemezzük, ezért néhány korábbi kutatást érdemes megemlíteni. Például azt, amelyik kimutatta, hogy a pedagógusok nevelési értékeiben még az osztályszinten is hangsúlyosabbak a közösségre irányuló értékek preferenciái (Bocsi et al. 2017). Bocsi és munkatársai kutatása azért is érdekes, mert egy általános értékrendi kérdést vetett össze konkrét gyermeknevelési értékekkel. A két értékrend kapcsolódási pontjait és különbségeit keresve állapították meg, hogy míg a válaszadó pedagógusok általános értékpreferenciái individuálisabbak voltak (tükrözve ezzel az osztályszintű tendenciát), addig a gyermeknevelési

értékek rendszerében nagyobb szerepet kapnak a közösségre irányuló tulajdonságok. A pedagógusokra és leendő pedagógusokra vonatkozó vizsgálatok egyaránt detektáltak különbségeket az oktatási intézmények szintjei (Bocsi 2015) és fenntartói alapján (Bacskai 2008, Pusztai 2011, Morvai 2015), továbbá más-más pedagógiai célok lehetnek hangsúlyosabbak a férfi és a női pedagógusok szerint (Morvai 2015, Bocsi et al. 2015). Az intézményi szintek közötti különbségeket az okozza, hogy más és más pedagógiai célok és gyermekképek alakulnak ki az óvodában, az általános iskolában és a középiskolai oktatásban. Az oktatási szint növekedésével, s ahogyan a gyermekek is egyre idősebbek lesznek, úgy nő a kemény munka fontosságának megítélése. Viszont a képzelőerő, fantázia fontossága az óvodapedagógusok magas értékeihez képest már az általános képzésben dolgozó tanítóknál is lecsökkent. Amit még érdemes kiemelni, az a felelősségérzet, ami viszont az óvodapedagógusok átlagpontjai szerint rangsorolt negyedik helyről a legfontosabb tulajdonsággá válik az alap- és a középfokon tanítók véleménye alapján (Bocsi 2015). A fenntartók közötti különbségek egy része magától értetődő:

az egyházi iskolát választó szülőkre nagyfokú értékconszenzus jellemző, s ennek fontos része a közösség-központúság, különösen az adott egyházi fenntartóhoz tradicionálisabban kötődő iskolák esetében (Pusztai 2011). A felekezeti iskolában tanítók között is jellemző az egységesebb érték- és normafelfogás, ezen belül is a keresztény értékek hangsúlyozása (Bacskai 2008). Morvai (2015) is hasonló eredményt mutatott ki, egyrészt nem meglepő módon a vallásos hit erősebb megjelenését az egyházi intézmények oktatóinak értékvilágában, másrészt olyan klasszikus keresztény értékeit is, mint az önzetlenség, engedelmesség. A nem egyházi iskolában tanító pedagógusok viszont a kemény munkára nevelést tartják fontosabbnak. A nemi különbségek vizsgálata során feltárt különbség szerint a férfi pedagógusok számára az önmegvalósításhoz kapcsolódó értékek, a nők számára pedig a közösségi értékekre való nevelés a hangsúlyosabb (Morvai 2015). Nemi különbségek már a pedagógushallgatók között is megmutatkoznak, leglátványosabban az önállóság kapcsán, amit a tanítói-tanári pályára készülő férfiak előrébb soroltak, mint a nők (Bocsi et al. 2015).

Módszertani keretek

Elemzésünkben a KINCS „Értékkeremtő gyermeknevelés” kutatása szülői és pedagógus adatbázisát használjuk. Mindkét kérdőívben külön blokkot szántunk a nevelési értékek feltárására. Az érték-kutatások során bevett öt legfontosabb érték kiválasztása helyett a felsorolt 21 nevelési érték mindegyikét négyfokú skálán értékelhették a válaszadók.² A kérdések így hangzottak: *Milyen felnőttné szeretné nevelni gyermekét?*; *Milyen felnőttné szeretné nevelni az Önre bízott tanulókat?*³ A felsorolt nevelési értékek nagy átfedést mutatnak nemzetközi felmérések (WVS és EVS) nevelési értékekre vonatkozó kérdéssoraival, azonban bővítettük őket olyan tulajdonságokkal, mint a

bizalommal telt szemléletmód, a családközpontúság, a környezettudatosság, a barátságosság és az együttműködő készség. Fontos hangsúlyoznunk, hogy negyedik osztályos gyerekek szüleinek nevelési értékeit vizsgáltuk meg. Erre azért érdemes felhívni a figyelmet, mert a nevelési értékekre irányuló vizsgálatok nem feltétlenül ennyire konkrét, hanem jellemzően szélesebb életkori csoportról (18 év alatti gyermekekről) szoktak szólni. Ezt a tényt az eredmények értelmezésekor is szem előtt kell tartani, különösen, ha korábbi vizsgálatokkal vetjük össze őket.

² A nevelési értékek mérési különbözőségeiről lásd Voicu 2012.

³ 1 = a válaszadó az adott tulajdonság fejlesztését egyáltalán nem tartja fontosnak; 4 = kiemelkedően fontosnak tartja.

⁴ Ilyen a jó magaviselet és az engedelmesség, amelyeket mi kivettünk a vizsgálatból, viszont bekerültek olyan értékek, mint a családcentrικusság, hazaszeretet, környezetvédelem, optimizmus, bizalommal telt szemléletmód.

Kutatási eredmények

A nevelési értékek sorrendje

A szülők szerint az öt legfontosabb tulajdonság, amivel szeretnék, ha majd a felnőtt gyermeküket jellemeznék, a következő (átlagpontok alapján csökkenő sorrendben): felelősségérzet, családcentrikusság, önállóság, őszinteség és udvariasság, jó modor. Ez a sorrend reflektál a korábbi hazai vizsgálatokban megjelenő értéksorrendekre. A mérési különbségek és a felsorolt tulajdonságok közötti különbségek⁴ miatt az összehasonlítás nem lehet teljes, ám mégis érdekes lehet néhány óvatos tendenciát leolvasni.

Bár alapvetően a hagyományosan az első helyekre rangsorolt értékek (őszinteség, felelősségérzet, önállóság, udvariasság) őrzik a fontosságukat, kisebb hangsúlyeltolódások azért kirajzolódnak. Már Szabados eredményeiben is sokat erősödött a felelősségérzet megítélése, ha a rangsorbeli elhelyezkedést nézzük, az 1980-as évek elejének 4. helyéről 1996-ra a 2. helyre került, 2006-ban megőrizte a helyét, majd vizsgálatunkban már a legfontosabbnak jelölt érték vált belőle. Érdekes ugyanakkor az őszinteség „rangorvesztése”: míg a korábbi vizsgálatok alapján mindig az első

helyen szerepelt (Tóth 2001-es vizsgálatában is), addig felmérésünkben megelőzte a családcentrikusság – ami sajnos a bemutatott korábbi gyermeknevelési értékutalásokban nem szerepelt – és az önállóság is. A családcentrikusság 2. helye talán nem meglepő, az ifjúságkutatási eredmények (Bauer 2002, Veress 2011, Jancsák 2011, Engler 2018) és felnőtt mintán végzett kutatási eredmények (Horváth és Kmetty 2008) szerint is az első helyeken szokott szerepelni a család, a családi biztonság. Az önzetlenség, segítőkészség viszont sokkal nagyobb szerepet kapott: a korábbi kutatások értéklistának a végéről a rangsor elejére került. A lista második felében találkozunk még meglepő eredménnyel: a korábban inkább fontosnak tartott takarékoság a 6., 8. helyekről a 15. helyre csúszott, ahogy látszólag a kemény munka vagy a szabálykövetés is valamelyest vesztett a presztízséből. Azonban, ha nem a rangsorhelyeket nézzük, hanem a négyfokú skála átlagértékeit, akkor máris nem ennyire lehangoló az eredmény: az átlagok alapján fontos értékeknek tekintik a szülők ezeket is.

1. táblázat: A nevelési értékek sorrendje összehasonlítva korábbi vizsgálatok eredményeivel

	Átlag (négyfokú skálán)	Rangsor	Szabados 1982 (rangsor) – 17 tulajdonság	Szabados 1996 (rangsor) – 17 tulajdonság	ESS 2006 (rangsor) – 17 tulajdonság
Felelősségérzet	3,75	1.	4.	2.	2.
Családcentrikusság	3,70	2.	–	–	–
Önállóság	3,68	3.	2.	3.	3.
Őszinteség	3,67	4.	1.	1.	1.
Udvariasság, jó modor	3,56	5.	5.	5.	5.
Barátságosság, együttműködő készség	3,54	6.	–	–	–
Önzetlenség, segítőkészség	3,51	7.	13.	13.	14.
Határozottság, állhatatosság	3,49	8.	11.	10.	9.
Optimizmus	3,47	9.	–	–	–
Mások elfogadása	3,44	10–11.	8. (mások tisztelete)	4. (mások tisztelete)	4. (mások tisztelete)

	Átlag (négyfokú skálán)	Rangsor	Szabados 1982 (rangsor) – 17 tulajdonság	Szabados 1996 (rangsor) – 17 tulajdonság	ESS 2006 (rangsor) – 17 tulajdonság
Türelem	3,44	10–11.	12.	12.	10.
Környezettudatosság	3,42	12–13.	–	–	–
Hűség, lojalitás	3,42	12–13.	14.	16.	12.
Bizalommal telt szemléletmód	3,38	14.	–	–	–
Takarékosság	3,37	15–16.	6.	6.	8.
Szabálykövetés	3,37	15–16.	7. (önfegyelem)	9. (önfegyelem)	7. (önfegyelem)
Kreativitás, képzelőerő	3,29	17.	16.	15.	16.
Kemény munka	3,27	18.	10.	7.	11.
Hazaszeretet	3,08	19.	–	–	–
Vezetőkészség	2,82	20.	17.	17.	17.
Vallásos hit	2,57	21.	15.	14.	15.

A szülőkhez hasonlóan a pedagógusoktól is megkérdeztük, hogy nevelési elveik során milyen tulajdonságokat igyekeznek erősíteni a rájuk bízott gyermekekben. A felsorolt tulajdonságokat ugyanúgy egy négyfokú skálán értékelték, az egyes jelentette, hogy az adott jellemző fejlesztése egyáltalán nem fontos, míg a négyes azt jelentette, hogy kiemelkedően fontos. Az öt legfontosabbnak értékelt

tulajdonság a következő lett: felelősségérzet (a négyfokú skálán 3,76-os átlagpont), őszinteség (3,74 átlagpont), önállóság (3,7 átlagpont), önzetlenség, segítőkészség (3,69 átlagpont), mások elfogadása (3,76 átlagpont). Az alacsony szórások arra utalnak, hogy a pedagógusok véleménye egységes ezekben az értékelésekben.

2. táblázat: A nevelési értékek sorrendje szülők és pedagógusok véleménye szerint

	Szülők		Pedagógusok	
	Átlag (négyfokú skálán)	Rangsor	Átlag (négyfokú skálán)	Rangsor
Felelősségérzet	3,75	1.	3,76	1.
Családcentrikusság	3,70	2.	3,58	9-10.
Önállóság	3,68	3.	3,70	3.
Őszinteség	3,67	4.	3,74	2.
Udvariasság, jómodor	3,56	5.	3,6	8.
Barátságosság, együttműködő készség	3,54	6.	3,56	11.
Önzetlenség, segítőkészség	3,51	7.	3,69	4.

	Szülők		Pedagógusok	
	Átlag (négyfokú skálán)	Rangsor	Átlag (négyfokú skálán)	Rangsor
Határozottság, állhatatosság	3,49	8.	3,4	16.
Optimizmus	3,47	9.	3,42	15.
Mások elfogadása	3,44	10–11.	3,67	5.
Türelem	3,44	10–11.	3,62	7.
Környezettudatosság	3,42	12–13.	3,63	6.
Hűség, lojalitás	3,42	12–13.	3,48	14.
Bizalommal telt szemléletmód	3,38	14.	3,49	13.
Takarékosság	3,37	15–16.	3,3	19.
Szabálykövetés	3,37	15–16.	3,58	9-10
Kreativitás, képzelőerő	3,29	17.	3,5	12.
Kemény munka	3,27	18.	3,37	17.
Hazaszeretet	3,08	19.	3,31	18.
Vezetőkészség	2,82	20.	2,69	21.
Vallásos hit	2,57	21.	2,9	20.

A szülők és pedagógusok értéksorrendjét összehasonlítva azt láthatjuk, hogy a felelősségérzet első és az önállóság harmadik helye teljesen egyezik. Nagyobb különbség a családcentríkusság értéke, ami a szülők esetében a második, a pedagógusoknál pedig a 9-10. helyet érte el az átlagpontok alapján. Ez a különbség viszont feltehetőleg nem abból fakad, hogy a pedagógusok alacsonyra értékelnék a családközpontúságot, hanem inkább az eredeti kérdésből, azaz milyen felnőtté szeretnék nevelni a válaszadó tanító a rá bízott tanulókat. Így lehetséges, hogy a pedagógusok nem a saját, hanem a család, a szülők feladatának tekintik a család-

centrikussá nevelést. A tanítói rangsorban előrébb kerültek még olyan értékek, mint az önzetlenség, segítőkészség, mások elfogadása vagy a türelem, melyek mind a csoportban való közös tanuláshoz, az osztályközösség jó működéséhez hasznos tulajdonságok, így érthető, hogy az iskolai környezetben ezen értékek átadására jobban ügyelnek a pedagógusok. Ez összecseng Bocsi és munkatársai (2017) eredményeivel. A környezettudatosság magasabb rangsorbéli helye (szülőknél 12-13. hely, pedagógusoknál 6.) abból fakadhat, hogy ezt olyan értéknek tekinti az iskola, melynek átadásában több tapasztalat és eszköz áll rendelkezésére.

Összegzés

Tanulmányunkban a KINCS „Értékteremtő gyermeknevelés” kutatásának szülői és pedagógusi adatbázisán vizsgáltuk meg, hogy milyen értékeket maguknak valló felnőtté szeretnék nevelni a

válaszadók a gyermekeket. A nevelési értékek vizsgálata kapcsán megállapíthattuk, hogy a szülők értékrendjében a felelősségérzet, önállóság, ösztönosság, udvariasság megtartották fontosságukat

a korábbi évtizedekben végzett magyarországi értékvizsgálatokhoz hasonlítva, amelyek kiegészültek második helyen a családcentrikussággal. A felelősségérzetre nevelés kiemelkedik mind a szülői, mind a pedagógus adatbázisban.

A szülői és pedagógus adatbázis összehasonlítása alapján alapvetően hasonló értéksorrend rajzolódott ki. A szülők valamivel magasabbra rangsorol-

tak a szűkebb közösséghez, a családhoz kapcsolódó, illetve pár individualistább értéket (családcentrikusság, határozottság, állhatatosság és optimizmus), míg a pedagógusok a csoportban, a tágabb közösségben való együttműködéshez szükséges tulajdonságokat értékelték magasabbra (segítőkészség, türelem, mások elfogadása).

Hivatkozott irodalom

Alwin, Duane F. (2001): Parental values, beliefs, and behavior. A review and promulga for research into the new century. In Owens, Timothy J. & Hofferth, Sandra L. (eds.) *Children at the Millennium: Where Have We Come From, Where Are We Going?* Amsterdam – London – New York – Oxford – Paris – Shannon – Tokio: Elsevier. 97–139.

Bacsai Katinka (2008). Református iskolák tanárai. *Magyar Pedagógia* 108(4), 359–378.

Bauer Béla (2002). Az ifjúság viszonya az értékek világához. In Szabó Andra, Bauer Béla és Laki László (szerk.) *Magyar ifjúság 2000. Tanulmányok I.* Budapest: Nemzeti Ifjúságkutató Intézet. 195–207.

Beluszky Tamás (2000). Értékek, értékrendi változások Magyarországon 1945 és 1990 között. *Korall* (1)1, 137–154.

Berker, Eline & Sieben, Inge (2020). The atheistic factor? Explaining the link between atheistic beliefs and child-rearing values in 30 countries in Europe. *European Societies*, 22(1), 4–25.

Bocsi Veronika (2015). Pedagógusok gyermeknevelési értékei az intézményi szint és a pedagógiai célok tükrében. In Pusztai Gabriella és Morvai Laura (szerk.) *Pálya-modell. Igények és lehetőségek a pedagógus-továbbképzés változó rendszerében.* Nagyvárad, Budapest: Partium, Personal Problems Solution, Új Mandátum. 140–155.

Bocsi Veronika, Kozák Anita és Móré Marianna (2017). Súlypontok és perifériák. Pedagógusok értékterének vizsgálata. *Kultúra és Közösség* 21(1), 5–18.

Bocsi Veronika, Morvai Laura és Csokai Anita (2015). „Jó szóval oktasd, játszani is engeddd.” Pedagógusjelöltek gyermeknevelési értékei. In Pusztai Gabriella és Ceglédi Timea (szerk.) *Szakmai szocializáció a felsőoktatásban. A pedagógusképzés kihívásai a Kárpát-medencében.* Nagyvárad, Budapest: Partium, Personal Problems Solution, Új Mandátum. 253–268.

Csurgó Bernadett és Kristóf Luca (2012). Csak papír? Családi állapot és értékrend. In Messing Vera és Ságvári Bence (szerk.) *Közösségi viszonyulásaink. A családdal, az állammal és a gazdasággal kapcsolatos társadalmi attitűdök, értékek európai összehasonlításban.* Budapest: MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Intézet, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Intézet. 30–53.

Engler Ágnes (2018). Párkapcsolati elköteleződések és családalapítási szándékok. In: Uő. (szerk.) *Család és karrier. Egyetemi hallgatók jövőtervei.* Debreceni Egyetem Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ, Debrecen, 12–41.

Hofstede, Geert (1983). National Cultures in Four Dimensions: A Research-Based Theory of Cultural Differences among Nations. *International Studies of Management & Organization* 13(1/2), 46–74.

Horváth Ákos és Kmetty Zoltán (2008). Mást gondolnak a világról? A külföldön élő magyarországi diplomások értékrendje. In Füstös László, Guba László és Szalma Ivett (szerk.) *Társadalmi regiszter 1.* Budapest: MTA Politikai Tudományok Intézete, MTA Szociológiai Kutatóintézet. 153–171.

Inglehart, Ronald (2000). Globalization and postmodern values. *Washington Quarterly* 23(1), 215–228.

Inglehart, Ronald & Baker, Wayne E. (2000). Modernization, cultural change, and the persistence of traditional values. *American Sociological Review* 65(1), 19–51.

Jancsák Csaba (2011). A tanárképzésben részt vevő hallgatók értékszerkezete két regionális egyetemen. *Kultúra és Közösség* 15(2), 41–56.

Javidan, Mansour, House, Robert J., Dorfman, Peter W., Hanges, Paul J. & de Luque, Mary Sully (2006). Conceptualizing and Measuring Cultures and Their Consequences. A Comparative Review of GLOBE's and Hofstede's Approaches. *Journal of International Business Studies* 37(6), 897–914.

Kapitány Ágnes, Kapitány Gábor (2012). Reflexiók egy értékutatás eredményeihez. *Társadalomkutatás* (30)3, 199–223.

Keller Tamás (2010). Magyarországi értéktérkép: normakövetés, egyéni teljesítmény, szolidaritás és öngondoskodás elfogadottsága a magyar társadalomban. *Szociológiai Szemle* 20(2), 42–70.

- Morvai Laura (2015). Nevelési értékrangsorok a nem, az iskolafenntartó és a vallásosság metszetében. In Pusztai Gabriella és Morvai Laura (szerk.). *Pálya-modell. Igények és lehetőségek a pedagógus-továbbképzés változó rendszerében*. Nagyvárad, Budapest: Partium, Personal Problems Solution, Új Mandátum. 156–168.
- Pusztai Gabriella (2011). Vallásosság és pedagógiai ideológiák. *Educatio* 12(1), 48–61.
- Szabados Tímea (1996). Gyermeknevelési elvek a magyar társadalomban (1982–1996). *INFO-Társadalomtudomány* 10(39), 59–74.
- Takács Judit (2008). „Ha a mosogatógép nem lenne, már elváltunk volna...” Férfiak és nők otthoni munkamegosztása európai összehasonlításban. *Esély* 20(6), 51–73
- Tóth Olga (2001). Értékátadási problémák a családban. *Educatio* 10(3), 449–460.
- Török Péter (2011). A család és nevelés az európai értékek fényében. *Új Pedagógiai Szemle* 61(1–5), 130–134.
- Veress Ilka (2011). A romániai fiatalok értékrendjéről. In Kiss Tamás és Barna Gergő (szerk.) *Erdélyi magyar fiatalok. Összehasonlító elemzés*. Kolozsvár: Nemzeti Kisebbségkutató Intézet. 181–192.
- Voicu, Bogdan (2012). Measuring Child-Rearing Values. A Research Note. *Social Change Review* 10(1), 47–70.